KÁRPÁTIKUM ALAPÍTVÁNY

MÁRAMAROS HELYI ÉRTÉKEI

2011

MÁRAMAROS HELYI ÉRTÉKEI

A KÁRPÁT-MEDENCE
CIVIL TÁRSADALMÁNAK
INFORMÁCIÓS ÉS TUDOMÁNYOS
KÖZLEMÉNYEI
X. SZÁM

A Nemzeti Civil Alapprogram Nemzetközi Civil Kapcsolatok és Európai Integráció Kollégiuma által kiírt „Civil szervezetek nemzetközi szerepvállalásának és együttműködésének támogatására” című program kiadványa.
(Pályázat kódja:
NCA-NK-11-A-0893)

A kiadvány ingyenes.

Szerkesztők:
Kajati György
Zahoránszki István

Kiadja:
Kárpátikum Közhasznú Alapítvány
3300 Eger, Kolozsvári u. 34.
http://karpatikum.hu
info@karpatikum.hu
Adószám: 18590070-1-10

Közreműködik:
Hollósy Simon Művelődési Egylet
435500 Máramarosziget
Lucian Blaga 48.
www.facebook.com/hollosysimon
izahoranszki@yahoo.com

A kiadvány
a Nemzeti Civil Alapprogram
támogatásával jött létre.

TARTALOMJEGYZÉK

Bevezetés……..3

Máramaros természetföldrajza…….4
- A Máramarosi-havasok
- A Radnai-havasok
- A Gutin

Máramaros történelme……8

Máramaros népessége……...10

Máramaros települései Erdélyben……11
- Máramarossziget
- Szaplonca
- Rónaszék
- Havasmező (Ruszpolyána)
- Felsővisó

Máramarosi fatemplomok……19

Máramaros nevezetességei Kárpátalján……...20
- Huszt
- Visk
- Técső
- Aknaszlatina
- Rahó
- Tatár-hágó
- Szinevéri-tó

Szomszédolás Beszterce-Naszódban…23
- Óradna
- Felőr
- Magyardécse

Civil szervezetek……..25

Szálláshelyek……27

Fontosabb irodalom……..28

Zárszó……...29

Bevezetés

Globalizálódó világunkban a **magyarsághoz kötődő értékek, termékek (hungarikumok), hagyományok és tevékenységek** regionális szerepének erősítése és ezáltal az emberek identitástudatának növelése nagyon lényeges tényező. Különösen igaz ez a **szórványban élő magyarok** esetében, ugyanis létszámuk az utóbbi időben egyre inkább csökken (Máramaros megyében 1992-es és 2002-es népszámlálás adatai szerint a magyarok száma 55ezer főről 46ezer főre, míg Beszterce-Naszód megye esetében 21ezer főről 18ezer főre csökkent), s helyi szakemberekkel konzultálva sajnos megállapíthatjuk, hogy ez a negatív tendencia napjainkban is elkeserítően jellemző.

E mellett fontos **a magyarországi és a határon túli nemzedékek és nemzetiségek egymáshoz való közeledését elősegíteni**, egymás mindennapi életének, szokásvilágának és helyi hagyományos gazdaságának megismerésével.

Előbbi gondolatok jegyében született meg a Kárpátikum Alapítvány újabb ismeretterjesztő kiadványa, amelyben **Máramaros megye** természeti, társadalmi és gazdasági környezetének helyi értékeit mutatjuk be. Kis könyvünkkel bíztatni szeretnénk az anyaországban élő és kirándulni szerető embereket és ifjakat, hogy a Kárpát-medence kevéssé ismert tájegységeibe is eljussanak és ott különleges és életre szóló élményekben gazdagodjanak. A kiadvány végén röviden bemutatásra kerül a Máramarossal szomszédos **Beszterce-Naszód megye**, továbbá **Kárpátalja** azon területei, amelyek egykoron a történelmi Máramaros megyéhez tartoztak.

Köszönetet kell mondanunk a **Nemzeti Civil Alapprogramnak**, hogy pályázati programunkat támogatásra méltónak tekintette, valamint határon túli partnereinknek, különösképpen a máramarosszigeti **Hollósy Simon Művelődési Egyletnek** és **Önkénteseinknek**, akik munkájukkal kiadványunk elkészítését segítették.

Máramaros természetföldrajza

Fejezetünkben a történelmi Máramarost mutatjuk be, amely az **Észak-keleti és Keleti-Kárpátokban** fekvő nagy kiterjedésű táj, hajdan vármegye. Területe 9716 km^2, északon Galícia, nyugaton Bereg, Ugocsa és Szatmár, délen Szolnok-Doboka és Beszterce-Naszód, keleten pedig Bukovina és Galícia határolja. A Kárpát-medence leghegyesebb egykori vármegyéi közé tartozik. Csekély lapály csakis a nyugati részében van, ahol a Tisza völgye 4-5 km széles síksággá tágul, mely Técső vidékéig nyúlik fel. A Kárpátok észak-keleti határláncolatának több csoportja hálózza be a történelmi vármegye területét. Legnagyobb a **Máramarosi-havasok** csoportja. Ezt a Visó-völgye és a Priszlop-hágó választja el a már Keleti-Kárpátokhoz tartozó **Radnai-havasok**tól (2305 m) és az ettől nyugatra emelkedő **Cibles-hegység**től (1842 m). Ehhez közvetlenül csatlakozik az a hosszú vulkánsor, amely a Tiszát dél felől kíséri, s jelentősebb tagjai a **Lápos** (1336 m), a **Gutin** (1447 m), a **Kőhát** (1241 m) és az **Avas-hegységek** (917 m).

Máramaros vármegye földrajzi helyzete

A Radnai-havasok ormai

Éghajlata meglehetősen zord, az évi középhőmérséklet Máramarosszigeten és Aknaszlatinán 9,0 °C, a legmelegebb hónap a július 20,2 °C, a leghidegebb a január -3,2 °C fokkal. A hőmérséklet szélsőségei -18,0 °C és +33,6 °C, abszolút ingadozása 51,6 °C. A magasabb hegység felé azonban jóval zordabb az éghajlat, s

az évi átlagos hőmérséklet 6, sőt 5 fokra is leszáll. A csapadék mennyisége általában nagy, aránylag legcsekélyebb Aknasugatag és Felsővisó táján, ahol 817-852 mm között ingadozik, Máramarosszigeten már 920 mm, de a hegységek felé gyorsan emelkedik, így Gyertyánligeten már 1198, Mokrán 1421, Szinevér-Polyánán 1504 mm.

A **folyóvizek** a hegységek sűrű hálózatából nagy mennyiségben sietnek alá. A vármegye fő folyója a Tisza, két forrásvízből a Fekete- és Fehér-Tiszából egyesülve, eleintén déli, majd nyugati és északnyugati irányban hasítja a vármegyét. Beléje jobb felől (azaz északról) a Kisva, Soporka, Tarac, Talabor, Nagy-Ág és Borsova, bal felől (vagyis délről) a Visó és az Iza ömlenek, mindegyik ismét számos bővizű hegyi patakkal gyarapodva meg. A vármegye legkeletibb részén a Szeret vízgyűjtőjéhez tartozó Aranyos-Beszterce és Cibó erednek. Tavai (kivéve az ozorai tavat Szinevér fölött) és mocsarai nincsenek, azonban van néhány figyelemre méltó ásványforrása, minő a gyertyánligeti, visk-várhegyi, suliguli, visói, borsabányai vasas források, az aknaszlatinai, rónaszéki és királymezői konyhasós források, a brébi kénes és a szaploncai égvényes forrás. Nagyobb fürdők Gyertyánligetén, Aknaszlatinán, Brében és Visk-Várhegyen vannak, kisebb fürdő több helyen is előfordul. A magas hegységekben rengeteg glaciális eredetű tengerszem található, a Radnai-havasokban számuk 25 db, s ezek közül az egyik legszebb a Mosolygó-tó.

A Mosolygó-tó déli irányból

Növényvilágára a magas hegység rányomja bélyegét; az összes területnek több mint fele erdő és a szántóföld csak 10%-ra rúg; van ugyanis a vármegyében

106070 ha szántóföld és 534957 ha erdő, míg a nemtermő terület 23780 ha. Szőlője nincsen.

Az **állatvilág** az erdős hegységekben a vadnak számos fajával (medve, vaddisznó, farkas, őz, szarvas, kisebb vad, ragadozó madarak) van képviselve.

A Máramarosi havasok

A Fehér-Tiszától a Visó kelet-nyugati irányú szakaszáig terjedő része. Nyugati lábánál a Visó folyik, keleti határát a Cseremos jelöli ki. A flisbe beágyazott hegység nem egységes, amelynek magja kristályos kőzet (gneisz, ristályos pala). A flisbe beágyazott kristályos magok ablakszerűen csak a magasabb részeken kerülnek felszínre: Várkő (1956 m), Köves-tető (1850 m), **Torojága** (1930 m). A hegység természeti erőforrásai közül a Torojága rézérce már az 1880-as évek óta ismert. A völgyekben több sós, meszes vagy alkálikus jellegű szénsavas forrás ismert (Borsabánya, Felsővisó). Legnagyobb forrása a Gulácsi-forrás.

A Torojága csúcsa

A Radnai-havasok

A Keleti-Kárpátok legmagasabb és legimpozánsabb hegysége. Északon a Visó és az Aranyos-Beszterce, délen a Nagy-Szamos határolja. Nyugaton a Szalva mentén a hegység a flis alá bukik, keleten szorosan kapcsolódik a Szuhárd masszívumhoz. Közöttük a határ a Radnai-hágó. A hegység a féloldalas kiemelkedés következtében aszimmetrikus, így a 2000 m körüli főgerinc az északi peremre került. Ez az oldala meredeken néz le a Borsa-medencére, míg a déli menedékesen

A Horthy-csúcs keleti irányból

A Radnai-havasok északi gerince

lejt a Nagy-Szamos felé. A főgerinc nyugatról kelet felé lejt: **Horthy-csúcs** (románul: Nagy-Pietrosz, 2303 m), Rebra (2221 m), Repeda (2074 m), Nyerges (2041 m), Gargaló (2158 m). A keleti végén újra magasra emelkedik a gneisz tömegében: Ünőkő (2279 m).

Tapasztalt túrázóknak két indulási pontot javasolunk többnapos hegyi kirándulásuk megkezdéséhez: Az egyik Borsa városközpontjától a Nagy-Pietroszon át (a csúcs felé rövid kiágazással) a főgerincre vezető, jól jelzett turistaút. A másik pedig a borsafüredi Runc-Ştiol sípálya felvonójának alsó állomása, ahonnan indulhatunk libegővel vagy gyalogosan is.

A Lóhavasi-vízesés felső része

Kirándulóknak ajánljuk Borsafüred meglátogatását, ahonnan az előbb említett felvonó felső állomásától (1400 m) kb. fél órás sétával elérhetjük a Lóhavasi-vízesést, amely a maga 80 méteres magasságával Erdély egyik legnagyobb vízesése.

A Gutin

A kis kiterjedésű, alig 80 km2-es hegység a Gutin-hágó és a Neteda-hágó között fekszik. Legmagasabbra, 1445 méterre a hegység a névadó csúcsában emelkedik.

A Kakastaréj

Legnagyobb kiemelkedései, merész csúcsai kemény andezithez, egykori kitörési központokhoz kapcsolódnak. A legszebb a meredeken falszerűen kiemelkedő erősen kicsipkézett tetejű **Kakastaréj** (1438 m). Kirándulóknak ajánljuk, hogy hagyják autóikat a Gutin-hágó tágas parkolójában és 2 óra alatt elérhetik a csodálatos szépségű hegycsúcsot, ahonnan gyönyörű panoráma nyílik a Máramarosi- és Nagybányai-medencére. A hegység híres érctelepeiről is (Kapnikbánya).

Máramaros történelme

Hosszú időn át **„terra”** névvel jelölik, mint királyi birtokot és kedvelt vadászterületet, melyet Árpád nemzetségéből volt királyaink gyakran kerestek fel. Bronzkori leletek, római és bizánci császárok pénzeinek nem ritka leletei mutatják régi lakottságát. A vármegye neve okleveleinkben **1199-ben** fordul elő először.

A XIII. században telepítése gyorsan történik: magyar urak, szász vendégek kapnak birtokokat és települő helyet, majd IV. László király a tatárok ellen segítségére jött oláhokat telepíti le. Az első telepek a Tisza völgyében voltak. A sóbányászat igen régi nyomai és emlékei mutatják, hogy az említett rendszeres telepítést jóval megelőzően is volt habár igen gyér, lakossága. Máramaros vármegye már a XIII. században egyházilag az **erdélyi püspökséghez** tartozott. Az egri püspökség igényt támasztott rá és ezt érvényre is juttatta, így a XIV. századtól már joghatósága alá tartozik. A XIII. században letelepült oláhok kikötötték, hogy a görögkeleti egyház hívei maradhassanak. Vallásukban történt háboríttatásuk miatt hagyta el nagy részük a vármegyét Nagy Lajos korában Bogdán vezetése alatt. A visszamaradtak és az új települők egyházukat a XV. században újra

szervezték és a szomszéd vármegyék híveivel alakították a XVIII. sz. közepéig létezett máramarosi görögkeleti püspökséget.

A koronabirtokon 1329-ben Huszt, Visk, Técső és Hosszúmező már kiváltságos városok, hozzájuk csatlakozik 1352-ben Sziget (**öt koronaváros**). A vármegye szellemi életének középpontjai a koronavárosok, hadászati főpontja a huszti vár.

Hazánk viszontagságaiban sok része volt a vármegyének. A **kunok** betörései ellen állítólag már Szent László építtette a huszti várat. Nagy Lajos és Zsigmond oklevelei többször említenek Moldva felől történt betöréseket. A török világban a **tatárok** többször, így 1594-ben, 1598-ban majd 1717-ben ütöttek a vármegyére.

Emlékmű a tatárok legyőzőinek

Ezen utolsó alkalommal történt a nagy tatárverés, amikor a borsai pap, Sándor Farkas vezetése alatt a máramarosiak a tönkrevert tatárok kezéből 10000 foglyot kiszabadítottak. Az erdélyi fejedelmek hadai többször megjárták a vármegyét és II. Rákóczi György szerencsétlen lengyel hadjárata alkalmával Lubomirszky György seregei annak nagy részét feldúlták (1657). **II. Rákóczi Ferenc felkelése** alkalmával a vármegye derék lakói legelsőkül, 4000 gyalogossal és 800 lovassal csatlakoztak a fejedelemhez.

A gyászos trianoni döntés a vármegye déli részét a megyeszékhellyel Románia területéhez csatolta, míg az északi rész Csehszlovákia birtoka lett. A II. világháború idején Máramaros teljes területe két időpontban tért vissza Magyarországhoz. 1939. március 15-18. között a kárpátaljai részek, míg a második bécsi döntéssel (1940. augusztus 30-án) az erdélyi részek kerültek vissza az anyaországhoz. A világháború után Kárpátalja a Szovjetunió, azon belül Ukrajna része lett, míg a déli részen helyreállt Románia birtokviszonya. A mai erdélyi

Máramaros megye jelenlegi területi egysége 1968-ban jött létre, az egykori Szatmár, Szilágy és Szolnok-Doboka vármegye egyes hajdani részei tartoznak hozzá. Kárpátalján a Rahói, a Técsői, a Huszti és az Ökörmezői járás található a hajdani Máramaros területén.

Máramaros népessége

Lakóinak száma 1870-ben 220.506 fő, 1881-ben 227.436 fő, 1891-ben 268.281 fő lélek volt, mihez még 574 fő katona is járult. Az utóbbi tíz évi (1881-1891) szaporulat 40.845 lélek, vagyis 18%. Egy km^2-re 26 lélek esik, így Máramaros vármegye Csík vármegye után hazánk **legritkábban lakott** vármegyéje volt. Nemzetiségre nézve van a lakosok közt 33.610 fő (12,5%) magyar, 45.679 fő (17,0%) német, 492 fő tót, 64.957 fő (24,2%) oláh és 122.528 fő (45,7%) rutén. A magyarság csak a régi öt koronavárosban: Szigeten, Técsőn, Huszton, Visken és Hosszúmezőn él tömegesen, egyébként más nemzetiségekkel keverve. Tíz évi szaporulata 9012 lélek, vagyis 36%. Az oláhok leginkább az izavölgyi, szigeti és visói, a ruténok a huszti, ökörmezői, taracvízi, técsői és tiszavölgyi járásban élnek. Hitfelekezet szerint van a vármegyében 20.879 fő római katolikus, 194.044 fő görög katolikus, 7.763 fő helvét (református) és 45.073 fő zsidó.

Román néni népviseletben üdvözöl minket

1910-ben a vármegyének összesen 357.535 fő lakosa volt, ebből: 159.489 fő (44,61%) ruszin, 84.510 fő (22,64%) román, 59.552 fő (16,65%) német, **52.964 fő (14,81%) magyar**, 1200 fő egyéb. Vallási megoszlás szerint: görög katolikus 71,1%, izraelita 18,4%, romai katolikus 7,3%, református 2,7%, görögkeleti 0,4%, evangélikus 0,1%.

2002-ben az Erdélyben található Máramaros megyének 510.110 fő lakosa volt, a népsűrűség 81 fő/km^2. A lakosság 81%-a román, **9%-a magyar,** 7%-a ukrán és 1,5%-a cigány. Kárpátalján két egykori máramarosi területről van adatunk. A Rahói járás népessége 2001-ben 90.945 fő volt. A járás lakóinak többsége ukrán (83,8%), azon belül nagyrészt hucul nemzetiségű. A huculok a ruszin nép egyik ágát képviselik, akik hitelesen megőrizték Kárpátalján hagyományos életformájukat, népszokásaikat. A Técsői járás népessége 171.850 fő volt, a magyarok aránya a lakosságból mindössze 3,6%.

Máramaros települései Erdélyben

Máramarossziget

Máramaros központi városa a **Tisza** és **Iza** egyesülésénél, magas hegyektől övezett festői völgylapályon fekszik. Elnevezése minden bizonnyal a folyóitól származik. A mori magyarul annyit tesz: állóvíz, a mors: holt. A névalak utalásként értelmezhető a Tisza és az Iza szögi fekvésére. A XIV. század derekán szerepel először az írásos emlékekben, 1346-ban említve van Benedek szigeti pap „rector eclesiae de **Zygeth**" a pápai tizedjegyzékben. 1352-ben már szabad királyi város lett, a későbbiekben pedig megyeszékhellyé nyilvánították. Ipara és kereskedelme (utóbbi főleg Galícia felé) jelentékeny volt, nevezetesebbek voltak ipartelepei, nagy fűrésztelepei, melyek a tutajokon szállított szálfát dolgozták fel, továbbá bútorgyára, s gőzmalmai. A hazai fakereskedésnek egyik legjelentékenyebb piaca volt, úgyszintén itt összpontosult a sószállítás is a máramarosi sóbányákból.

1891-ben 14.758 lélekszámú; ezek között van **9.988 fő magyar**, 2.533 fő német, 1.455 fő oláh, s 643 fő rutén; hitfelekezetre nézve 4.242 fő római katolikus, 3.538 fő görög katolikus., 165 fő evangélikus, 1832 fő református és 4960 fő zsidó.

2002-ben 41.220 fő a lakosságszám, ebből 32.867 román, **6.513 magyar**, 1.226 rutén, 448 fő cigány és 105 fő német. 28480 fő ortodox, 5453 fő római katolikus, 2805 fő görög katolikus, 1608 fő református vallású.

Római katolikus templom

Itt született az aradi hősnek emlegetett honvédezredes **Asztalos Sándor, Leövey Klára** pedagógus, írónő, **Hollósy Simon** festőművész (a nagybányai festőiskola alapítója) és a gyulafehérvári római katolikus érsek **Jakubinyi György.** Kőrösi Csoma Sándor és Juhász Gyula több éven keresztül tanítottak itt.

Sziget római katolikus lakossága a reformáció megjelenésével szinte teljesen megszűnik, újjáéledése csak 1717-től számítható, amikor Nagyváradról időnként minorita atyák érkeznek, hogy ellássák a híveknek a szükséges vallási szolgálatot. 1736-ban lerakják az építendő **római katolikus templom** alapkövét, amelyet **Borromeo Szent Károly** tiszteletére szentelnek fel. Stílusa barokk, amely a korra volt jellemző. A jelenlegi Máramaros legszebb és legnagyobb temploma.

Református templom

A belváros legmagasabb pontján állt az eredetileg Szent Imre tiszteletére felszentelt katolikus templom, amely legvalószínűbb, hogy 1050 és 1150 között épült. A ma már **református templom** többszöri átépítés során jelenlegi alakját az 1859-es, illetve az 1932-es felújításkor nyerte el, újromán stílusban. Ma is csodálatos pompájában tündököl. Egy egri székhelyű alapítványnak mindenképpen meg kell emlékezni Lenkey Jánosról és huszárjairól, az igazi magyar forradalmárokról, akik „dicsőséges

A huszárok emléktáblája

hazatérésének" 160. évfordulóját a református templomban emléktábla őrzi. 1848-ban **Lenkey János** honvédtábornok huszárszázadának legendás hazaszökése során (Galíciából a haza védelmére siettek) Máramaros vármegye oltalmába fogadta őket. Megfogadták, hogy amíg ők a karjukat fel tudják emelni, e vitéz honfiaknak a haja szála se görbülhet meg. Ígéretüket megtartva nem engedték be a megyébe a század üldözésére és elfogására küldött német vasasokat sem.

Az egykori református temető helyén épült Sándy Gyula tervei alapján 1912-13 között a **Kultúrpalota**, kinek ez az egyik főműve. A kivitelező cég a beregszászi „Fuchs és Társa". Ez a város első vasbeton szerkezetű középülete, amely külsejében egy korabeli várat mintáz a szecesszió formanyelvén.

A Kultúrpalota

A város híres szülötte a színművésznő **Prielle Kornélia** (1826-1906), aki 1881. február 7-én a Nemzeti Színház életében elsőként örökös tagságot kap. 1846-ban Debrecenben Petőfi beleszeret a húszesztendős Kornéliába és elragadtatásában megkéri a kezét, azonban a házasság szülői beleegyezés hiányában elmarad. Szabó Aurél ügyvéd (1851-1910) nagy pártolója volt a művészetnek (korának kimagaslóan művelt polgára) és Prielle Kornélia szülőházának helyén épült palotájában Prielle emlékét márványtáblán megörökítette és lakásában emléktárgyaiból Prielle-szobát rendezett be. Az emléktábla megtekinthető a Lyceum utcában nem messze a református templomtól.

Szabó Aurél palota

Prielle Kornélia emléktábla

Szabó Aurél Ügyvéd Úr palotája nagy odafigyeléssel épült, belépve a kapun egy csodás falképekkel díszített kapualjban találjuk magunkat, ahonnan balra belépünk a főlépcsőházba, melynek falait és mennyezetét szintén falképek díszítik. A ház ékessége a több ezer kötetet számláló könyvtár, melynek szekrényei egyszerűen lenyűgözők. A ház 1893-ban épült Kreiszel Géza építész tervei alapján neoreneszánsz stílusban.

A **Vármegyeháza** észak-nyugati része 1690-1691 között épült, később többször bővítették. Déli szárnya 1834-ben készült el, így egy téglalap alakú épület alakult ki egy nagy belső udvarral. A máramarosszigeti börtön 1897-ben épült köztörvényes jelleggel, de 1948-tól a román hatóság politikai börtönként használta.

Vármegyeháza

Börtönmúzeum

1950-től Románia két világháború közötti politikai elitjét hurcolták ide: minisztert, újságírókat, római és görög katolikus szerzeteseket, püspököket és diákokat. A kommunizmus áldozatainak a **Börtönmúzeum** állít emléket. A börtönben raboskodott több évig **Márton Áron** (1896–1980) erdélyi püspök, akit hét püspöktársával együtt azért tartóztatták le, mert levélben tiltakoztak a vallásszabadság megsértése és az egyházi iskolák államosítása ellen.

Régi korok emlékét hordozza nagybányai útról megközelíthető Máramarosi Néprajzi Múzeum **(Skanzen)** ahol XVIII. századi parasztgazdaságokat, többek között magyar, román, rutén és zsidó házakat, melléképületeket, berendezési tárgyakat láthatunk.

Falusi porta

Szaplonca

Nevető temető

A Máramarosszigettől 25 km-re nyugatra fekvő települést az itt található színes festett fejfákból álló **Vidám temető** (Cimitirul Vesel) tette igazán híressé. A fejfákat, melyek az elhunyt foglalkozását vagy halálának körülményeit ábrázolják, Stan Ioan Pătraş szaploncai népművész festette. A mester 1977-ben bekövetkezett halála után a hagyományt egyik tanítványa folytatta tovább. Magyar vonatkozású érdekességként meg lehet említeni azt a fejfát, amelyen egy pásztor halálát festették meg, akit egy gonosz, bajuszos magyar gyilkolt meg (A fejfa a temetőbe belépve a bal oldali részen, középtájt található).

Rónaszék

Máramarosszigettől 20 km-re délkeletre, a Róna-patak mentén fekszik. Sóbányászatának kezdetei a bronzkorra tehetők, később valószínűleg a rómaiak és a népvándorláskor népei is folytatták a kitermelést. Első említésekor, 1474-ben már **sókamara központja** volt várral. 1910-ben 1.494 fő lakosából 1.471 fő magyar anyanyelvű; 833 fő római és 626 fő görög katolikus vallású volt. 2002-ben 782 fő lakosa közül 402 fő volt magyar, 317 fő ukrán és 62 fő román nemzetiségű. A helység egyik dísze Nepomuki Szent János szobra. Kőből van faragva és 1741-ben vitték a bányába, ahonnan 1784-ben hozták felszínre és onnan figyeli a rónák vidékét. Híres **sós gyógyvize** mozgásszervi, idegrendszeri betegségeket, női bajokat gyógyít.

Szent János szobra

Havasmező (Ruszpolyána)

A mai Máramaros megye legnagyobb területű községe a Máramarosi-havasokban a Ruszkova patak mentén helyezkedik el, tíz kisebb-nagyobb házcsoportból és a hegyoldalakon szórtan épült portákból áll. 1900-ban 4.807 lakosából 3.608 volt ruszin, 1.082 német (jiddis), 90 magyar és 27 román anyanyelvű. 2002-ben 10.033 lakosából 9.696 volt ukrán, 256 román és 61 magyar nemzetiségű. **Hucul** lakosságú

Havasmező

település volt. A hucul eredetileg lovasnép. Híres a mindenes, szintén huculnak nevezett kistestű lovuk. Lovon jártak a havasokra, a szomszéd falvakba, sőt régente még esküvőre is a templomba lovon mentek. Nyelvi és néprajzi tekintetben a hucul erősen eltér a többi szlávtól, különálló ruszin törzset alkot. Az Egykori Magyar Királyság területére Galíciából és Bukovinából vándoroltak be lassan, észrevétlenül a 16–19. század folyamán. A pásztorok és nyájak gazdái fokozatosan, lassú beszivárgással népesítették be a mai Huculföldet. A ruszpolyánai ruszinok valószínűleg a nyelvcsere kezdeti fázisában járnak. A többség aktívan ruszin–román kétnyelvű: vannak idősebb emberek, akik nem értenek románul, a fiatalok egy része viszont nem beszéli a helyi ruszin nyelvjárást. Az **I. világháborús haditemetőben** osztrák–magyar és német katonák nyugszanak, 93 sír még azonosítható. Kis kápolna is tartozik hozzá.

Hősök temetője elhanyagolva

Felsővisó

A városközpont a Vasér Visóba folyásánál a Máramarosi-havasok lábánál 600 méteres tengerszint feletti magasságban helyezkedik el. Román–ruszin lakosságú kisnemesi falu volt Máramaros vármegyében. A románok a Visó mentén, a ruszinok főként a Vasér völgyében éltek. Az ausztriai származású németek 1776-tól érkeztek, míg a **cipszerek** 1796-tól Késmárkról, Lőcséről és Németprónáról költöztek be. A cipszerek főként famunkával és tutajozással foglalkoztak. Nagyobb létszámban az 1840-es években zsidók is érkeztek Galíciából és Bukovinából. 1900-ban 7.562 lakosából 4.191 volt német, 1.258 román, 938 magyar és 271 ruszin anyanyelvű; 2500 görög katolikus, 2499 zsidó és 2492 római katolikus vallású. A lakosság 12%-a tudott írni-olvasni, a nem magyar anyanyelvűek 33%-a

Mocanita előtt Bodnár Tanár Úr

beszélt magyarul. 2002-ben 15.878 lakosából 13.878 volt román, 1113 német, 530 magyar és 274 ukrán nemzetiségű. 13.158 fő ortodox, 1883 római katolikus és 573 görög katolikus vallású. A **Vasér** (románul Vaser, németül Wasser) a Visó legjelentősebb, jobb oldali mellékvize. Folyáshossza 62 km. Felsővisó községének turisztikai jelentőségét az innen induló és a Vasér völgyének mesés tájain negyven kilométer hosszan pöfögő kisvasút, a **Mokanica** adja. Erdély leglátványosabb vasútvonalát 1933-ban adták át a forgalomnak, és jelen pillanatban is ez jelenti az egyetlen közlekedési eszközt a térségben. A kisvasút a nyári hónapok alatt főleg turisztikai látványosságként használt, de a fa- és egyéb termékek szállításában is nélkülözhetetlen. A völgyben kanyargó vasút hegyi végállomása (Comanu) 40 kilométerre van a lenti állomástól. A turistákat általában a **Paltinig** viszik, de így is egész napos programra számíthat, aki vonatozni indul. A www.cffviseu.ro oldalon mindig aktuális híreket kapunk a kisvonat indulásáról, általában erdélyi idő szerint 9 órakor indul a gőzös.

Vasér völgyében robog a gőzös

A turistavonat végállomása (Paltin)

Máramarosi fatemplomok

A XVII-XVIII. században épült templomok a karcsú tornyaikkal a havasi építészet jellegzetes példáját képviselik. 1999-ben vált a Világörökség részévé nyolc Máramaros megyei fatemplom. **Nyárfás**: Szent Arkangyalok temploma (1796-1798); **Sajómező**: Szent Piroska-templom (1604); **Rogoz/Magyarlápos**: Szent Arkangyalok temploma (1663); **Dióshalom**: Szent Arkangyalok temploma (1767) és további négy, az alábbi képeken látható fatemplom.

Desze: Szent Piroska-templom (1770)

Budfalva: Szent Miklós-templom (1643)

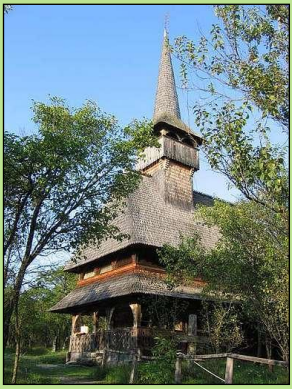

Barcánfalva:
Szűz Mária Bemutatása templom (1720)

Jód: Szűz Mária Születése templom
(1620-as évek)

Máramaros nevezetességei Kárpátalján

Huszt

Krónikák, hagyományok és leletek arra mutatnak, hogy Huszt már a XI. században létezett. A Nagy-ág és a Husztica patak tiszai torkolatánál épült. A **huszti vár** első említése 1353-ból való. Többnyire királyi birtok volt a középkor során. Mátyás ide záratta nagybátyját, Szilágyi Mihályt. Története során mindössze egyetlen egyszer sikerült a várat valakinek bevennie. Ez Ferdinánd volt, aki 1546-ban vívta meg sikeresen. Ezt követően viszont jelentősen megerősítették és valóban sikeresen ellenállt a török és tatár betöréseknek is. **II. Rákóczi Ferenc** is többször megfordult itt, sőt rendi gyűlést is tartott a várban. Pusztulása 1766-ban kezdődött, amikor egy villámcsapás következtében leégett, majd 1798-ban vihar rongálta meg, és végleg sorsára hagyták. Ma a nagy területen elhelyezkedő romjait a növényzet sűrűn benőtte. 2001-ben Huszt 31.900 fő lakosából 28.500 ukrán (és ruszin), 1700 magyar, 1200 orosz és 100 cigány volt.

Huszt romjai

Visk

Huszttól 20 km-re délkeletre, a Tisza völgyében, a Marangos patak partján fekszik. Erődített református templomát 1270-ben V. István építtette. A XIV. és a XV. században gótikus stílusban felújították. Református népiskolája a XVI. század közepén, 1556-ban nyílt meg. Az ódon református templom kertjében állították fel az elsők között Kárpátalján azt a gyönyörű kopjafát, amely az 1944 novemberében elhurcolt magyar férfiak

Református templom

emlékműve. A 2001-es népszámlálási adatok szerint Visk lakóinak száma 8 142 fő, az itt élők közül 3.699-en magyarnak vallják magukat. Többségük református.

Técső

Hollósy Simon mellszobra

A középkorban a közeli sóbányák sóvágói lakták. Kiváltságait 1329-ben kapta Károly Róbert királytól városi ranggal. 13 000 lakosából mintegy 4000 magyar. Itt áll **Hollósy Simon** festőművész egykori alkotóháza, ahol 1915-től haláláig, 1918-ig élt.

Aknaszlatina

Már a római korban lakott volt. A környék leggazdagabb **sóbányája** van itt, amely a 13. század óta működik. Bányászai már 1492-ben lázongtak a rossz körülmények miatt, 1514-ben tevékenyen részt vettek a Dózsa-féle parasztfelkelésben, majd 1703-ban a Rákóczi-szabadságharcban. 8956 fő lakossal rendelkezik, ebből ukrán 897, magyar 2797, román 5200 fő. A település életét meghatározó sóbányászat történetét a helyi bányamúzeum mutatja be, s jelenleg Kisszlatinán van gyógyfürdő.

Szanatórium a sóbányában

Rahó

Neve a Rahó pataknévből, az pedig a szláv orehov (= diós, mogyorós) szóból származik. 1373-ban Rahow néven említi először

Találkozik a Fekete- és a Fehér-Tisza

oklevél. A XVII. század közepén már itt állt Jánoky Gáspár kastélya, mely a Rákóczi-szabadságharc alatt pusztult el. Iparosodása a 19. század közepén indult meg, ekkor számos német is telepedett itt le. 1910-ben 6.577 fő lakosából 4432 ruszin, 1177 magyar és 917 német volt. A 2001-es népszámláláskor lakóinak száma 15.241 volt, ebből 12%-nyi magyar nemzetiségű. Határában 1,5 km-re északkeletre egyesül a Fehér- és Fekete-Tisza.

Tatár-hágó

Tatár-hágó

Az Északkeleti-Kárpátok gerincén, a Fekete-Tisza és a Prut folyó völgye között helyezkedik el. A hágó tengerszint feletti magassága 921 méter. Itt halad keresztül az Ivano-Frankivszkba tartó országút és vasút. Az I. világháború idején, 1914-ben az osztrák–magyar csapatok súlyos harcokat vívtak a hágónál az orosz cári csapatokkal. A hágónak fontos szerep jutott a II. világháború idején. A magyar honvédség utánpótlását a hágón keresztül biztosították. Környéke az **Árpád-vonal** erődítményrendszerébe tartozott, ezért 1944-ben súlyos harcok színtere volt a vidék.

Bükkel kevert fenyőerdő a tó körül

Szinevéri-tó

A Szinevéri-tó az Északkeleti-Kárpátok legnagyobb tava, a Talabor folyó völgye fölött, a tengerszint felett 989 méter magasan, a Tóhegy lábánál található. Kb. 10 ezer évvel ezelőtt alakult ki a folyómedret elzáró **földcsuszamlás** következtében. A tó területe 4–7 hektár, közepes mélysége 8–10 m, legnagyobb mélysége 22 m.

Szomszédolás Beszterce-Naszódban

Máramarosi kirándulásaink alkalmával kitérőt teszünk és a szomszédos Beszterce-Naszód megyébe látogatunk, ahol három, a magyarok számára fontos települést mutatunk be. Az egykori vármegye területének teljes részét a Keleti-Kárpátok hegység csoportjai foglalták el. Egyike volt a Magyar Királyság **leghegyesebb** (Cibles, Radnai-havasok, Szuhard-hegység, Borgói-hegység és Kelemen-havasok) vármegyéinek. A megyét átszelő legfontosabb folyó a Nagy-Szamos, nagyobb mellékfolyó a Beszterce. A lakosság száma 1880-ban 95.017 fő volt. Közülük 3.540 magyar (3,73%), 23.113 német (24,33%), 62.048 román (65,30%) anyanyelvű volt. 2002-ben 311.657 lakosa volt, a románok a lakosság 90%-át teszik ki, míg a magyar kisebbség aránya 6%.

Óradna

A Radnai-havasok déli, a Borgói-hegység északi lábánál, a Nagy-Szamos két partján fekszik. A XII. században települt be német bányászokkal. Az Árpád-kori Magyarország legjelentősebb **ezüstlelőhelye**, egyben Erdély legnépesebb és legfontosabb településeinek egyike volt. A II. világháború után 1965-ig folyt Óradnán magyar nyelvű oktatás (az utolsó tanévben 140 diákja volt a tagozatnak). 2000-ben a katolikus egyház magyar óvodát létesített, 2006 óta pedig ismét működik magyar nyelvű iskola. A 2002-es népszámlálás szerint Óradnán 6.078 fő élt, közülük 5.500 román, 481 magyar és 88 cigány nemzetiségű. Középkori temploma a 13. században a ferencesekhez, őelőttük állítólag a domonkosokhoz tartozott. A tatárjárás után csak részben állították helyre. Ma egyik tornya, mellette

Középkori templomának romjai

a kapuzat és hajója falainak részletei állnak, romokban. Ezek méreteiből is következtethetünk az egykori város nagyságára.

Felőr

Déstől 15 km-re északkeletre, a Nagy-Szamos jobb partján fekszik. A Felőrön található iskola az első magyar iskola a trianoni döntés óta, amit az alapoktól kezdve építenek föl Erdélyben. A **felőri iskola** a környékbeli szórványban élő magyar gyermekeké, valamint az épületet a szomszédos térség magyarságának találkozóhelye lesz.

Magyardécse

Magyardécse, a dombok tetejéről

Az 1400 lélekszámú színmagyar település messze földön híres **cseresznyéjéről**, Rómában és Madridban is láttak már décsei cseresznyét. A décsei kötött vályogtalajt termőképessége alapján harmadosztályúként tartja számon a mezőgazdasági igazgatóság, ez a talaj azonban fenntartja a nedvességet a fák gyökereinél, és olyan ásványi anyagokat tartalmaz, amelyek ízessé teszik a gyümölcsöt. A décsei völgykatlanba gyakori a hajnali köd, ez is jót tesz a termésnek. Magyardécsén minden év júniusában cseresznye-majálisra kerül sor, amely legelőször 1893-ban volt megrendezve. Napjainkban 6000 vendég is érkezik a rendezvényre. Magyardécse Erdély egyik legnagyobb gyümölcstermő központja, cseresznyéje mellet terem rengeteg alma, körte; szilva, meggy, dió, szőlő és barack. Ide vonzza a látogatókat az emberek kedvessége, vendégszeretete, a különös aromájú gyümölcsök, a szemet gyönyörködtető dimbes-dombos táj a sok százezer gyümölcsfájával.

A magyardécsi iskola zászlaja

Az iskolában berendezett hagyományos szoba

Az **iskola** a faluban több mint 300 éve működik, napjainkban fennmaradását a gyermekek számának csökkenése veszélybe sodorja. A problémát orvosolja, hogy egy helybélitől bérelt házban jött létre a Magyardécsei Bástya Fiókkollégium, amely kilenc diáknak biztosít szállást: két mezőségi, négy óradnai és három moldvai gyereknek. Az észak-erdélyi megyében egyre nagyobb veszélybe kerülnek a magyar iskolák, és ezzel a román falvaktól körülvett magyar települések, szigetek is.

Civil szervezetek

Kárpátalján a **Viski Falusi Zöld Turizmus Szövetséget** 2000-ben helyi pedagógusok alakították meg abból a célból, hogy a vidékükre látogató egyre több turistát szervezett keretek között tudják fogadni, számukra tartalmas, változatos programot biztosítani, megismertetni őket Kárpátalja nevezetességeivel. Jelenleg közel hatvan vendég egyidejű elszállásolását tudják vállalni. A porták, lakrészek és vendégszobák fejlesztése folyamatos, mint ahogy a hozzájuk látogató vendégek számára kínált programok sora is egyre bővül. Céljuk az, hogy a hozzájuk érkező turisták ne csupán a Kárpátalján található történelmi emlékhelyekkel, természeti látnivalókkal ismerkedjenek meg, hanem bepillantást nyerjenek a vidékükön élő emberek mindennapjaiba, megismerjék kultúráját, a gazdag helyi

néphagyományokat, az ottani ételeket. Címük: 90454, Ukrajna,Visk, Október út 49. Telefon: +380-67/270-31-04, otvos.ida@gmail.com

1992-ben Máramarosszigeten alakult magyar kulturális egyesület a **Hollósy Simon Művelődési Egylet**. Tevékenységének célja a vidék (a trianoni békeszerződéssel megosztott, ma Romániához és Ukrajnához tartozó Máramaros vármegye) magyar művelődési hagyományainak ápolása és Hollósy Simon, a nagybányai művésztelep alapító mestere emlékének ébren tartása. Az egyesület működési programja mellett nemzetközi részvétellel kétévenként tudományos ülésszakokat, kiállításokat szervez. Szorgalmazására állították helyre a máramarosi születésű Hollósy Simon sírját, s tárták fel a festőnek a szülőföldhöz fűződő kapcsolatát. Ez az egyesület Máramaros lelkiismerete. Énekkarával, valamint kórustáborával, amelyet minden nyáron megszervez, összegyűjti az ifjúságot Felsővisóról, Borsabányáról, Aknasugatagról és a környező településekről. A táborban pedig az énektanulás mellett magyar nyelv oktatásával is foglalkoznak. A találkozókon a helyi két énekkar mellé felzárkózik a Borsa, Felsővisó, Nagybocskó, Szigetkamara, Kövesláz énekcsoportja is. Elérhetőségük a kiadvány 1. oldalán található.

Az Egylet székháza

Szigeti gyermekek kézműves foglalkozáson

A **Szigeti Magyar Ifjúsági Szervezet** a 2009-es év eleje óta létezik hivatalosan Máramarosszigeten. Látva a magyarság elveszettségét, a magyar kultúra, tevékenység és programok hiányát, eltökélt szándékukká vált egy igazi, komoly és

tényleg tenni akaró ifjúsági szervezetet létrehozni. Szervezetük már "Zenés esti Nyári Kertet", "Magyar Bulit", "Focikupát". Mindegyik rendezvényen számos vendég és látogató volt. Címük: 435500 Máramarossziget, Str. Bogdan-Voda , Nr. 1 , Telefon: +40362.415.906, office@szmisz.ro, szigetimisz@yahoo.com

A **Reményik Sándor Kulturális Egyesület** Felsővisón tevékenykedik Horzsa Zsófia elnök vezetésével. Címük: 435700 Viseu de Sus Republicii nr.10 Telefon: 00-40-262-354464

Szálláshelyek

Kisebb csoportok Máramarosszigeten a **Hollósy Simon Művelődési Egyletnél** (elérhetőségük a kiadvány nyitó oldalán), valamint Felsővisón a **Reményik Sándor Kulturális Egyesületnél** (címük az előző oldalon) érdeklődhetnek szálláslehetőség után.

Nagyobb csoportoknak ajánljuk a Máramarossziget belvárosában található **Hotel Buți** panziót. 3 egyágyas, 11 kétágyas, 4 háromágyas szoba és 3 lakosztály mindegyike fürdőszobával, színes tévével, telefonnal, vezeték nélküli internettel felszerelt. Címük: Máramarossziget, Barnutiu 10, Telefon: +40-745619592 www.hotelbuti.ro

A hotel egyik szobája

A hotel étterme

Fontosabb irodalom

Pataki János: Máramaros. Ahol megáll az idő. 2009;

Pinczés Zoltán: Erdély gazdasági életének természetföldrajzi alapjai. 1999;

T. Ágoston László: Lenkey kapitány. Napkút Kiadó

Zolopcsuk Róbert Pál: Máramarossziget. ASKA Grafika Nyomda. 2006;

Pallas Nagylexikon

http://erdelyiutazas.hu

http://erdelykincsei.com

http://karpataljaturizmus.info/

http://karpatinfo.net

http://maramarossziget.info

http://transindex.hu

http://wikipedia.org

Ezen oldalon kívánunk hálás köszönetet mondani **Zolopcsuk Róbert Pál** Tanár Úrnak, aki számunkra két alkalommal mutatta be részletes precizitással Máramaros történelmi nevezetességeit és eseményeit.

A Máramarosszigetre utazó kirándulóknak javasoljuk, hogy tisztelettel kérjék meg egy órás városvezetésre, így szerény díj ellenében megismerhetik a település gazdag, főleg építészettörténeti múltját.

A Hollósy Simon Művelődési Egylet vezetője szívesen segít a városvezetés megszervezésében.

Zárszó

Pataki János gondolataival zárjuk kiadványunkat, amelyen minden kárpát-medencei magyar lakos egy kis ideig eltöprenghet:

„A szigorú rend tartást ad, és összekovácsol egy népet. Ezt a mi csodálatos magyar népünk 1000 éven keresztül tudta és alkalmazta is, mára azonban nem így működnek nálunk a dolgok. Valaha a Máramarosi románok eltanultak tőlünk egy csomó dolgot a Szent Korona oltalma alatt. Szégyen-nem szégyen, ideje visszatanulni tőlük azt, amit ők még megőriztek, velünk pedig erőszakkal elfelejtették. A pusztító liberális eszmék helyett valószínűleg többre mennénk mi is ősi nemzeti és keresztény hagyományaink újrafelfedezésével és alkalmazásával.”

Minden Kedves Olvasónkat szeretettel várja Máramaros!
(Aknasugatagi tájkép)

Címoldalon: Máramarosszigeti magyar gyermekek

Hátoldalon (bal felső sarokból indulva): A Kakastaréj a Gutin hegységben; Radnai-havasokban legelő nyáj; Skanzen Máramarosszigeten; Mocanita a Vasér völgyében; Radnai-havasok; Római katolikus templom Máramarosszigeten; A Kultúrpalota Máramarosszigeten; A Lenkey huszárok emléktáblája; Havasmező; Az I. világháború hősi halottainak emlékműve Havasmezőn;